

BÜNYAMİN ERUL
Doç. Dr., ANKARA Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
e.mail: berul65@hotmail.com

Komisyon, *Mevsuatu Nadratu'n-Naîm fî Mekarimi Ahlakî'r-Rasulî'l-Kerîm (s.a.v), Cidde- 2003, Daru'l-Vesile, III. Baskı. I-XII.*

Hız. Peygamber'in kavramlar dünyasından hareketle O'nun ahlakını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma birçok ilim adamının katılımıyla gerçekleştirilen bir komisyon çalışmasıdır. Kabe imam-hatiplerinden Dr. Salih b. Abdullah b. Hamid ile Daru'l-Vesile'nin müdürü Abdurrahman b. Muhammed b. Abdurrahman b. Melluh'un genel danışmanlığında oluşturulan Hazırlama, Müracaat ve kayıt ile Lügat, inceleme ve fihrist komisyonları tarafından hazırlanmıştır. Kitap, komisyon üyeleri, yazar kadrosu ve teknik elemanlarla birlikte yetmişten fazla kişinin çabaları sonucu ortaya çıkmıştır.

Mukaddime niteliğindeki eserin ilk cildinde naşirin önsözü, Evkaf Bakanını Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî'nin takrizi, Dr. Salih b. Abdullah'ın ansiklopedinin ilmi yöntemi hakkındaki takdimi, Lügat komisyonunun takdimi yer almaktadır. Ardından Hayat ve Nefis, imtihan ve nefis ilişkisi ışığında iman gibi konular ele alınmıştır. Sonra, "İslam'da Ahlak ve Terbiye Değerleri" başlığı altında Ahlak Kavramı, İslami Ahlak, Yaratılıştan gelen değerlerin geliştirilmesinde İslamî yöntem, İslam Ahlakını geliştirme araçları, Ahlakı geliştirme vasıtaları gibi fasıllar açılarak ahlakın çeşitli boyutları ele alınmıştır.

Daha sonra doğumundan vefatına kadar ana hatlarıyla Hız. Peygamber'in hayatı, Şemali, mucizeleri ve Hız. Peygamber'e salevat getirme gibi konular üzerinde durulmuştur. Her ne kadar siret ve tarih kaynaklarına dayalı olarak hazırlanmışsa da, bu bölümde konular işlenirken herhangi bir tahlil ve tenkide veya İslam alimleri arasındaki farklı yorumlara yer verilmemesi dikkat çekmektedir.

Eserde güzel görülen ahlaki davranışlardan 200, zemmedilen davranışlardan ise 150 olmak üzere toplam 350 temel kavram incelenmiştir. Tamamen fihristlere ayrılan XII. Ciltte ise, sırasıyla içerik, ayetler, hadisler, alim-

lerle müfessirlerin sözleri, alimler, terimler, lügavî farklar, vücut ve nezair, şer'î hükümler, hikmetli sözler ve meseller, şairler, topluluk isimleri, yer isimleri, eser içinde ilişkili olan diğer kavramlara yapılan göndermeler ve kaynaklar hakkında fihristler hazırlanmıştır.

Kitabın asıl konusunu oluşturan Hadis ve Sünnetteki ahlaki kavramlar, II-XI. Arasında incelenmektedir. II.- IX. Ciltler arasında olumlu kavramlara, IX-XI. Ciltlerde ise olumsuz kavramlara yer verilmektedir. Ahlaki kavramlarla ilgili olarak çalışmada takip edilen yöntem şöyle anlatılmaktadır:

1. Olumlu-olumsuz bütün kavramlar alfabetik olarak sıralanmıştır.
2. Önce kavramın lügat anlamı, Arap dilinde itimat edilen sözlüklerden ve bazı Hadis sözlüklerinden özetlenerek verilmektedir.
3. Sonra ıstilahî anlamı, tarifler veren eserlerden, şerhlerden ve diğer kitaplardan hareketle verilmektedir.
4. Kavramla ilgili ayetler sıralanmaktadır.
5. Kavramla ilgili hadisler sıralanmaktadır.
6. Hz. Peygamber'in hayatından uygulamalara, örneklere yer verilmektedir.
7. Sahabe, Tabiîn ve Tebeü't-tabiîn sözleri sahiplerinin vefat tarihleri dikkate alınarak kronolojik olarak nakledilmiştir.
8. Yapılan nakiller, kısaltılmaksızın aynen aktarılmaktadır.
9. Kavramın geçtiği ayetlerin tamamı verilirken, o manayı yansıtan ayetlerin ise uygun olanlarıyla yetinilmektedir.
10. Hadislerin kaynakları gösterilmiş, sahih kaynakların dışındaki eserlerden nakillerde bazı muhaddislerce yapılan değerlendirmeler verilmiştir.
11. Ayetler genel anlamları itibarıyla tertip edilmiştir.
12. Hadisler ise, öncelikle o lafzı verenler, ardından manayı verenler, son olarak da, uygulamalı örnekleri ortaya koyanlar şeklinde sıralanmıştır. Okuyucu bazen, bazı hadislerin o kavramla ilgisinin uzak olduğunu düşünebilirse de, bu, o kavramın daha iyi anlaşılması için yapılmıştır.
13. Uzun hadisler, ilk zikredildikleri yerde tam olarak, sonraki yerlerde ise konuyla ilgili yeri alınarak nakledilmiştir.
14. Şayet çok kapsamlı bir kavram ise, kapsadığı her bir alanla ilgili bir hadisin nakliyle yetinilmiştir.
15. Seçilen hadislerde o konuyla ilgili övgü veya yergi ifadelerinin yer almasına dikkat edilmiştir.
16. İyiliklere teşvik eden, kötülüklerden sakındıran ve bunlara sevap veya günah vadeden terhib ve terhib hadisleri özellikle verilmiştir.
17. Hadislerde geçen ama anlamı kolayca anlaşılmayan kelimeler dipnotlarda açıklanmıştır.

18. Verilen bilgiler, büyük bir titizlikle aynen nakledilmiştir. Çok dar çerçevede bazı tasarruflara gidildiği de olmuştur.

Kitapta incelenen önemli kavramlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

a. Güzel görülen davranışlar:

Adl, Af, Azm, Birr, Basiret, Cud, Dua, Edeb, Emanet, Fazl, Fıkıh, Ğayret, Hamd, Hakku'l-car, Havf, Haya, Hedy, Hicret, Hikmet, Hilm, Huşu, Hüsnü'l-huluk, Hüsnü'l-muamele, Hüsnü'z-zan, İbadet, İffet, İhlas, İhsan, İlim, İman, İnfak, İnsaf, İsar, İslam, İslah, İstiane, İstiğfar, İstikamet, İ'tisam, İzzet, Kanat, Kerem, Mes'uliyet, Muhabbet, Müdarat, Mürakabe, Nasihat, Raca, Rahmet, Rıfk, Rıza, Sabır, Sadaka, Salah, Sebat, Semahat, Sekînet, Sıdk, Sıla-i rahim, Silm, Şecaat, Şefa'at, Şefkat, Şeref, Şükr, Şura, Taat, Taharet, Takva, Tama'nîne, Tearüf, Teavün, Tedebbür, Tefekkür, Tevazu, Tevbe, Teveddüd, Tevhid, Tevessül, Tevekkül, Teyemmün, Teysir, Uluvvü'l-himme, Ülfet, Vakar, Va'z, Vefa, Vela, Vera, Yakîn, Zikr, Zühd,

b. Zemmedilen davranışlar:

Bağy, Bezaet, Bezazet, Buğz, Buhl, Buhtan, Cefa, Cehl, Cidal, Dalalet, Eza, Fesad, Fısk, Fitne, Fuhuş, Fücur, Gaflet, Gazab, Gıybet, Ğışş, Ğurur, Hased, Hiyanet, İftira, İhtikar, İlhad, İntikam, İsrâf, İstihza, İsyân, Kasvet, Katl, Kibir, Kizb, Küfür, Lağv, Lehv, Mekk, Menn, Meysir, Necaset, Nemime, Nifak, Riba, Riya, Rüşvet, Sefahet, Sihir, Suu'l-huluk, Su-i muamele, Su-i zan, Şamata, Şekk, Şirk, Tahkir, Tama', Teberrüc, Tecessüs, Tekellüf, Tuğyan, Tulu'l-emel, Vehm, Vesvese, Ye's, Za'f, Zina, Zulüm, Züll.

Kur'an'da ve Sünnet'te yer alan birçok kavramın, çeşitli ayet, hadis ve rivayetlerde nasıl kullanıldığı, sadece ilgili metinlerin nakledilmesi şeklinde ortaya konulmuş, ayrıca bu metinlerin anlaşılması ve yorumlanması cihetine gidilmemiştir. Dolayısıyla bu haliyle çalışma, yalnızca bu kavramlarla ilgili malzeme vermeyi hedeflemekte, metinlerin anlaşılmasını ve yorumunu ise okuyucuya bırakmaktadır. Kitaptaki bu değerlendirme eksikliğinin önemli olduğunu vurgulamak gerekir.

Temel hadis mecmualarından seçilen bazı rivayetlerin sıhhatleri hakkında, dipnotlarda kısa değerlendirmelere de yer verildiği görülmektedir. Lügavi tahliller yapılırken, garip kelimelerle ilgili kitaplarla büyük lügatlara dayanıldığı gibi ayrıca belli-başlı tefsir kitapları da kullanılmaktadır. Hadislerde geçen bazı garip kelimeler de dipnotlarda kısaca açıklanmaktadır.

Kavram ile ilgili ayet, hadis ve rivayetlerin sayıları her kavramla ilgili başlığın altında bir tablo ile gösterilmektedir. Kavramla ilgili metinler verildikten sonra ise o kavramın faydaları dile getirilmekte ve maddeler halinde sayılmaktadır.

Çalışmanın alfabetik olması, belli bir kolaylık ve pratiklik sağlamakla birlikte, mana ve muhteva birliği olan kavramlar arasındaki ilişkilere, aralarındaki nüans veya önemli farklara işaret edilmemesi, bu istikamette bir tasnif ya da değerlendirmeye gidilmemesi ciddi bir eksiklik olarak görülmektedir. Mesela, hepsi iyilik ile alakalı olan birr, ihsan, hasene ve hayr kavramlarının bir arada grup olarak aralarındaki irtibatlar kurularak işlenebilseydi, yahut kavramlar verilirken aralarındaki irtibata işaret edilseydi sanırız daha yararlı olurdu.

Diğer bir husus ise, birbirine zıt olan kavramların da bir arada değerlendirilmemesidir. Görüldüğü kadarıyla çalışmada, kavramların hakkıyla anlaşılabilmesi için fevkalade önemli olan bu tarz da ihmal edilmiştir. Ma'ruf ile Munker, hayr ile şer kavramlarında olduğu gibi.

Eser bu haliyle, davet, irşad, vaaz, hitabet ve sohbet amaçlı çalışmalar yapan kimseler için ayet, hadis ve rivayetlerden oluşan zengin bir malzeme kaynağıdır. Kur'an ve Sünnet'ten yararlanabilecek kadar Arapçaya, belli bir bilgi ve birikime sahip olanlar için hazır malzeme sunmak bakımından oldukça kullanışlıdır.

Çalışmayı planlayan, hazırlanmasında ve basılmasında emeği geçen bütün heyeti tebrik ediyoruz.